

Forord

Vi oplevede i år noget så unikt, som at en af landets kirkegårde blev optaget på UNESCOs verdensarvsliste. Gudsageren i Christiansfeld blev nemlig ligesom den øvrige gamle brødremenighedsby anset for at være et sted med "enestående betydning". Hver eneste af landets kirkegårde har dog - også uden en sådan fin blåstempling - en ditto enestående betydning for den enkelte, hvis kære ligger begravet netop dér. Alene derfor er der al mulig grund til at værne om alle vore kirkegårde og passe rigtig godt på dem. Og selv om det ikke er af samme dimensioner som UNESCO-verdensarv, så bærer alle vore kirkegårde på kulturskabte værdier, der som arvegods skal leveres videre til dem, der kommer efter os. Det arbejder vi for i *Foreningen for Kirkegårdskultur*, og det er der god grund til, for det er desværre ikke lige indlysende for alle, når andre planer kommer på tværs. I år oplevede vi således også, at Aarhus Kommune søger at gennemføre en fjernelse af institutionskirkegården ved det gamle Psykiatriske Hospital i Risskov. Formålet er at gøre plads til en byggegrund, hvilket vi i foreningen naturligvis har protesteret imod.

I *Foreningen for Kirkegårdskultur* mener vi dog ikke, at sikringen af kulturværdierne betyder, at tiden på kirkegårdene skal sættes i stå, for det er en levende kulturarv, vi har med at gøre. Kirkegårdene må hele tiden tilpasses tidens samfundsforhold, og de må for de nulevende opleves som et givende og værdigt sted. Hvordan denne balancegang mellem sikring af overleverede kulturværdier og fremtidsrettet udvikling opnås kræver konstant opmærksomhed og omtanke. For som mange artiklerne i dette årsskrift gør opmærksom på, så har kirkegården og dens elementer mange historiske lag, samtidig med at kirkegården også udfylder mange forskellige roller for mange forskellige brugergrupper. Vi håber derfor, at dette årsskrift vil være med til at fremme refleksion og diskussion om, hvilke lag der findes, hvilke der skal sløjfes, bevares, fremhæves eller føjes til og for hvis skyld.

Heldigvis er der meget godt og arbejde med på danske kirkegårde, fordi der i mange år har været fokus på kulturværdierne. Men i disse år er der særlig grund til at være opmærk-

som på dem, fordi kirkegårdene er under økonomisk pres. Det skyldes faldende kirkeskatter på grund af udmelding fra Folkekirken, andre steder er problemet fraflytning og endelig i stigende grad det faktum, at færre grave fornyes efter fredningsperiodens udløb. Men det største pres udøves dog af selve den økonomiske tankegangs dominans, for det betyder, at enhver diskussion om værdier kommer til at handle om pengemæssige værdier under parolen "pengene skal findes først". Det er selvfølgelig vigtigt, at kassen stemmer, men det må ikke hindre os i at have de vigtige diskussioner om de langsigtede visioner for kirkegårdene.

I september afholdt Foreningen for Kirkegårdskultur et seminar på Fjeldsted Skovkro med titlen *Døden Haver og Dødens Sten*. Vi planlægger at bringe en del af oplæggene omarbejdet til artikler i årsskriftet næste år.

I år omhandler artiklerne emner omkring såvel de fysiske kirkegårde, som de "kirkegårde" eller mindesteder, der opererer i den digitale verden.

Formanden Elof Westergaard har omarbejdet sin formandsberetning til en artikel og har sammen med næstformanden Mette Fauerskov skrevet om kirkegården som en seng. Karin Kryger har overvejelser om, hvorledes den middelalderlige kirkegård har fremstået, et emne hun i øvrigt også bidrog med til seminaret på Fjeldskov Kro. Landskabsarkitekt Henning Looft beskriver, hvorledes kirkegårdens træer på flere måder har betydning, som markører i landskabet, som erindring og for kirkegårdens trivsel og miljø.

Med udgangspunkt i sit oplæg til årsmødet på Bornholm fortæller sten- og billedhugger Steen Jensen om de forskellige typer af bornholmsk granit og dens brug. Museumsinspektør Jeanette Trefzer beretter i sin artikel om Niels Hansen Jacobsens grav- og mindesten og demonstrerer, hvorledes kunst og godt håndværk er ligeværdige følgesvende. Mogens Bjørn Andersen lægger i sin artikel op til en debat om landsbykirkegårdene og deres bevaringsværdier i en omstillingstid.

Provst Hasse Neldeberg Jørgensen filosoferer over opstandelsessymboler på kirkegården, og ph.d.-studerende Jakob Borrits Sabra tager os med ud på den digitale kirkegård og viser, hvorledes den digitale verden opererer såvel i cyberspace som på den fysiske kirkegård. Endelig gives et uddrag af ph.d. Rannveig Søndergaard Holms ph.d.-afhandling om gravarealet som landskabsarkitektur.

Redaktionen håber, at årsskriftet vil være til såvel gavn som fornøjelse for vore læsere.

